

ИНФОРМАТИКА И КОМПЮТЪРНИ НАУКИ INFORMATICS AND COMPUTER SCIENCES

КОНЦЕПТУАЛЕН МОДЕЛ ЗА АНАЛИЗ НА УПРАВЛЕНСКИТЕ ДЕЙНОСТИ В ИНСТИТУЦИИТЕ ЗА ВИСШЕ ОБРАЗОВАНИЕ

Катя Рашева-Йорданова, Виктория Спасова, Пенка Пергелова
Университет по библиотекознание и информационни технологии

Резюме: Настоящата публикация има за цел да представи концептуален модел за вътрешен анализ на институция за висше образование, който засяга основните управленски процеси в дадено висше училище. Разглежданият модел предлага методична и организирана система за оценяване на значимостта на управленските решения по отношение на акредитационните процедури. Моделът използва съвременни научни методи за управление на качеството, като обединява разнообразни концептуални методологии, които предлагат възможности за допълнителни проучвания и обогатяване в бъдеще.

Ключови думи: акредитация, анализ, висше училище, модел, управление

ВЪВЕДЕНИЕ

Акредитацията на висшите училища представлява своеобразна гаранция за качеството на учебния процес в тях. От гледна точка на предоставянето на висше образование има два основни вида акредитация: институционална и програмна. Институционалната акредитация показва дали висшето училище отговаря на стандартите, възприети като задължителни от съответните образователни системи. Другата, програмната акредитация, дава възможност на студентите да получават съответни дипломи за висше образование. Отделно от тези две акредитации висшите училища могат да бъдат акредитирани и от други академични организации, например за правото да членуват в тях или за правото да провеждат изпити за професионална квалификация (Хаджийска 2015).

МОДЕЛ ЗА АНАЛИЗ НА УПРАВЛЕНСКИТЕ ДЕЙНОСТИ ВЪВ ВИСШЕ УЧИЛИЩЕ

Докладът за самооценка на висше училище представлява комплексен документ, който обхваща изчерпателен анализ и оценка на различни аспекти на учебната институция. Този доклад обикновено е изготвен от самото училище и има за цел да проучи и оцени собственото му функциониране, качеството на предоставяното образование, административните процеси, управлението и други значими фактори, които влияят върху работата и репутацията на учебното заведение. В доклада за самооценка се обръща внимание на различни аспекти, като академичната експертност на факултета, ресурсите на училището, качеството на програмите за обучение, студентското тяло, научните постижения, педагогическите методи и технологии, административното управление, финансите и оценката на резултатите. Целта на

доклада за самооценка е да предостави детайлен преглед на състоянието на учебната институция, да идентифицира силните страни и областите, които изискват подобрене, и да служи като основа за разработване на планове за подобрене и стратегии за бъдещо развитие на училището. Обикновено докладът за самооценка се използва като основа за подготовка на училището за процеса на акредитация или за определяне на посоките на развитие и подобрене на учебното заведение.

Докладът за самооценка е ключова стъпка в този процес. Докладът за самооценка на висше училище, който се изготвя за целите на институционалната акредитация, обикновено включва обширен анализ на различни аспекти на учебното заведение. Тези аспекти се фокусират върху ключови области, които имат значение за качеството на образованието и функционирането на институцията като цяло. Някои от основните аспекти, които обикновено присъстват в доклада за самооценка за институционална акредитация, включват:

- Оценка на програмите за обучение, академичната експертност на факултета, структурирането и достъпността на учебния план;
- Анализ на рекрутирането и задържането на студенти, подкрепа за студентите, оценка на учебните услуги и учебната среда;
- Процеси за вземане на решения, финансово управление, управление на ресурси, стратегическо планиране и реализация;
- Преглед на активностите по научни изследвания, сътрудничеството с индустрията и научната общност, иновациите и технологичното развитие;
- Ангажиментът на училището в обществото, приносът му към обществото чрез образователни и социални програми, партньорствата с общността и други;
- Професионално развитие на преподавателския състав, програми за обучение и развитие на персонала (НАОА 2023).

Разглежданият модел (вж. фиг. 1) за самоанализ на учебното заведение в това изследване обхваща последователно изпълнение на дейностите през няколко етапа, които са илюстрирани на изображението:

Фиг.1. Етапи на модела за самоанализ на висшето училище

Стъпките при създаването на модела и дефиниране на ограниченията са:

- Разработване на модел на самоанализа, който да представя получената оценка за реалното състояние на висшето училище към момента на извършената самооценка;
- Откриване на слабите места – това са критериите с ниска оценка;

- Представяне на подобрен модел, който да идентифицира вторични задачи, нужни за надхвърляне на минималните оценки за ключовите критерии;
- Представяне на подобрен модел, който да идентифицира вторични задачи, нужни за получаването на повишена крайна оценка (Hadzhikolev, Hadzhikoleva, Orozova 2020);
- Идентифициране на контролируемите параметри – тук се определят факторите, които е възможно да бъдат променяни чрез коригиращи мерки в процеса на изграждане на модела;
- Идентифициране на неконтролируемите параметри – тези фактори, които не могат да бъдат променени от ръководния орган, но оказват известно въздействие върху процеса, който се моделира;
- Дефиниране на технологичните характеристики на комплексната структура, което включва стойностите на променливите и фиксираните величини, които задават ограниченията на параметрите и техните взаимоотношения.

Анализ на текущото състояние

Анализът на текущото състояние е важен етап в процеса на самооценка на висше училище, тъй като предоставя обективна оценка на силните и слабите страни на институцията и помага за формулиране на стратегии за подобрене и развитие.

При този етап самооценката ще се реализира чрез използване на структурните единици, дефинирани в Критериална система (НАОА 2023) за институционална акредитация на Висшите училища на НАОА, използвана от постоянните комисии по области на висшето образование в НАОА (Терзиев, Арабска 2015). В тази критериална система, дефинирана в „Критерии за институционална акредитация в съответствие с ESG“, е онагледена структурата за формиране на окончателна оценка, която се състои от 4 равнища: 1 – стандарти, 2 – критерии, 3 – съдържание на критериите, 4 – доказателства за съответните подкритерии. За всеки от подкритериите може да има множество от доказателства.

Поради различните свойства, свързани с измерването на резултатите при оценката на доказателствата, е необходимо те да се класифицират в групи, за всяка от които да се използва подходящ метод за автоматизирана оценка.

Автоматизираната самооценка на отделните показатели в модела може да се извърши чрез използването на инструмент за интелигентна обработка на данни. Основна цел на интелигентното обработване на данни е извличане на различни изводи (разсъждения) и на нови знания от наличните неструктурирани или слабо структурирани данни (сурови данни) (Хаджийска, Илиев 2015). Нивото на оценяване е един от няколко начина, при които свойствата на числата могат да се отразят на качествата на обектите. Най-често срещаните видове оценки са:

- Двоични: съдържа две разнородни стойности (например годишни планове и отчетни доклади, публикувани на WEB сайта на ВУ, ИМА: Да, Не).
- Интервални: съдържа стойности, които се променят в непрекъснат диапазон (например преподавателски състав, участващ във форми на продължаващо обучение, свързано с професионалната кариера (Дял (в %) на преподавателски състав, участващ във форми на продължаващо обучение), РЕЗУЛТАТ: 70 ... 90).
- Номинални: съдържа разнородни стойности, които нямат логическа последователност (например нормативни документи на институцията относно процедури за професионално развитие и израстване на преподавателския състав).
- Редни: съдържа разнородни стойности, които имат логическа последователност (например финансова осигуреност на преподавателите за осъществяване на високо качество на обучението и научните изследвания, РЕЗУЛТАТ: пълно съответствие, съществено съответствие, частично съответствие, несъответствие).

- Унарни: съдържат една отделна стойност (например двустранни договори за сътрудничество с работодателски организации и фирми, РЕЗУЛТАТ: 16) (Hadzhiyska, Ivanov, Dimitrov, Vychkov 2016).

Откриване на слабите страни

При формирането на дадена оценка е възможно да се случат три ситуации :

- Дадената формирана оценка да е под минимално изискуемата такава;
- Дадената формирана оценка да е над минимално изискуемата, но е по-малка от предефинираната желана оценка;
- Дадената формирана оценка да е над предефинираната желана оценка.

При първата и втората ситуация са налице проблемни зони, които определят необходимост от разработването на модели за повишаване на получената оценка.

Проучване на възможните решения

Проучването на възможните решения за подобряване на оценката включва следните дейности:

- Детайлизиране на проблемните области, като анализът започва със специфичното откриване на областите, които изискват подобрене в системата на обучение. Това може да бъде извършено чрез анализ на резултатите от оценките, обратната връзка от студентите, преподавателите или други съответни източници.
- Оценяване на факторите, влияещи на проблемните зони, където следва проучване на факторите, които водят до проблемите в областите на образованието. Това може да включва анализ на учебните планове, методите на преподаване, ресурсите, студентската подкрепа и др.
- Разработване на стратегии за подобрене на идентифицираните проблемни области и факторите, които им влияят, като се създават конкретни стратегии и планове за подобрене. Това може да включва промени в учебния план, подобряване на обучителните методи, обновяване на ресурсите или инвестиране в подпомагащи програми за студенти.
- Изпълнение и контрол, като на този етап предприетите действия и подобрения се изпълняват, след което се наблюдава и оценява тяхната ефективност. Редовни оценки и мониторинг са от съществено значение, за да се установи дали промените водят до подобрения в качеството на образованието и ако не, какви корекции могат да бъдат направени.

Избор на алтернатива

При етапа на избор на алтернатива след проучването на възможните решения за подобряване на оценката на първо място се извършва оценка на алтернативите. След анализа се изготвят и изследват различни алтернативи за подобрене на проблемните области. Това могат да бъдат различни стратегии, методи или промени в учебния процес. След това се прави избор на оптимално решение, т.е. след като са оценени алтернативите, се избира най-подходящата стратегия или комбинация от стратегии, която се счита за най-ефективна и реалистична за реализация. Това може да включва избор на конкретни промени в учебния план, обучителни методи или подкрепа за студентите. И накрая се планира изпълнението, където се определят конкретните стъпки, ресурсите, отговорностите и сроковете за въвеждане на избраните промени.

Въвеждане на промените

На тази стъпка от модела планът се изпълнява, промените се въвеждат в учебния процес, след което се мониторира и оценява тяхната ефективност. Този процес може да включва изграждане на обратна връзка от студентите, преподавателите и други заинтересовани страни, за да се установи дали новите стратегии са успешни, или се изискват корекции. Ако се установи, че въведените промени не са достатъчно ефективни или че има нужда от корекции, се правят необходимите промени в стратегията или в плана за изпълнение.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

В настоящото изследване е предложен концептуален модел за анализ на управленските решения във висше училище, чийто фокус попада върху съществените и определящи управленски дейности във висшето училище. Този модел допринася в областта на науката, като предлага системен и структуриран подход към отчитане влиянието на ръководните решения в рамките на институционалната акредитация. Поради различните характеристики, свързани с определянето на резултатите при оценката на доказателствата, не е възможно да се формулира общ метод за оценка, който да бъде приложим за всички тези случаи. Следва да се извърши категоризиране на доказателствата според типа на данните за измерения резултат и да се създаде процедура за формиране на оценка на елементите от всяка категория.

ЛИТЕРАТУРА

НАОА (2023). *Национална агенция за оценяване и акредитация: Критериите за институционална акредитация в съответствие с ESG – част 1 (1-10) и по смисъла на чл. 77, ал. 2 от ЗВО.* [viewed 10 October 2023]. Available from: https://www.neaa.government.bg/images/OA-IA/Kriterii_IA.pdf.

НАОА (2023). *Национална агенция за оценяване и акредитация: Методически насоки за изготвяне на доклад – самооценка за акредитационни процедури.* [viewed 10 October 2023]. Available from: https://www.neaa.government.bg/images/OiA_metodicheski_doc/Metodicheski_nasoki_samoocenka.pdf.

Терзиев, В., Е. Арабска. (2015). Критериални системи за осигуряване на отчетност и прозрачност на дейностите във висшите училища в България – постигане на обективност в оценяването и акредитацията и повишаване на качеството на висшето образование. *Научни трудове на Русенския университет, том 54, серия 9, с. 24–39.*

Хаджийска, Й. (2015). Изследване на проблема за оценяване и акредитация на висше училище. В: *Сборник с доклади от XII Национална научна конференция с международно участие на тема: „Обществото на знанието и хуманизмът на XXI век“*, София, 01.11.2014 г., ISSN 1314-7099, с. 633–638.

Хаджийска, Й., Е. Илиев. (2015). Статистически анализ по професионални направления на висшето образование, реализиран чрез SAS Enterprise Miner. В: *Сборник с доклади от научната конференция на младите изследователи, ФМИ, ВТУ, 2016*, ISBN 978-619-00-0476-9, с. 128–132.

Hadzhikolev, E., S. Hadzhikoleva, D. Orozova. (2020). MODELS FOR QUALITY ASSURANCE AND ACCREDITATION OF HIGHER EDUCATION, *ICERI2020 Proceedings*, pp. 6526–6534.

Hadzhiyska, Y., I. Ivanov, G. Dimitrov, A. Bychkov. (2016). ONE APPROACH FOR DETERMINING THE FINAL EVALUATION CRITERIA FOR INSTITUTIONAL ACCREDITATION OF A HIGHER SCHOOL THROUGH INTELLIGENT DATA PROCESSING, *PROCEEDINGS of the Union of Scientists – Ruse*, ISSN 1314-3077, vol. 13, book 5, pp. 106–114.

REFERENCES

Hadzhikolev, E., S. Hadzhikoleva, D. Orozova. (2020). MODELS FOR QUALITY ASSURANCE AND ACCREDITATION OF HIGHER EDUCATION, *ICERI2020 Proceedings*, pp. 6526–6534.

Hadzhiyska, Y. (2015). Izsledvane na problema za otsenyavane i akreditatsia na vissheto uchilishte. V: *Sbornik s dokladi ot XII Natsionalna nauchna konferentsia s mezhdunarodno uchastie na tema: „Obshtestvoto na znaniето i humanizmat na XXI vek“*, Sofia, 01.11.2014 g., ISSN 1314-7099, s. 633–638.

Hadzhiyska, Y., E. Ilev. (2015). Statisticheski analiz po profesionalni napravlenia na vissheto obrazovanie, realiziran chrez SAS Enterprise Miner. V: *Sbornik s dokladi ot nauchnata konferentsia na mladite izsledovateli, FMI, VTU, 2016*, ISBN 978-619-00-0476-9, s. 128–132.

Hadzhiyska, Y., I. Ivanov, G. Dimitrov, A. Bychkov. (2016). ONE APPROACH FOR DETERMINING THE FINAL EVALUATION CRITERIA FOR INSTITUTIONAL ACCREDITATION OF A HIGHER SCHOOL THROUGH INTELLIGENT DATA PROCESSING, *PROCEEDINGS of the Union of Scientists – Ruse*, ISSN 1314-3077, vol. 13, book 5, pp. 106–114.

NAOA (2023). *Natsionalna agentsia za otsenyavane i akreditatsia: Kriteriite za institutsionalna akreditatsia v saotvetstvie s ESG – chast 1 (1-10) i po smisala na chl. 77, al. 2 ot ZVO.* [viewed 11 October 2023]. Available from: https://www.neaa.government.bg/images/OA-IA/Kriterii_IA.pdf.

NAOA (2023). *Natsionalna agentsia za otsenyavane i akreditatsia: Metodicheski nasoki za izgotvyane na doklad – samoocenka za akreditatsionni protseduri.* [viewed 10 October 2023]. Available from: https://www.neaa.government.bg/images/OiA_metodicheski_doc/Metodicheski_nasoki_samoocenka.pdf.

Terziev, V., E. Arabska. (2015). Kriterialni sistemi za osiguryavane na otchetnost i prozrachnost na deynostite vav visshite uchilishta v Bulgaria – postigane na obektivnost v otsenyavaneto i akreditatsiyata i povishavane na kachestvoto na vissheto obrazovanie. *Nauchni trudove na Rusenskiya universitet*, tom 54, seria 9, s. 24–39.

CONCEPTUAL MODEL FOR ANALYSIS OF MANAGEMENT ACTIVITIES IN HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS

Abstract: *The publication aims to introduce a conceptual model for internal analysis within a higher education institution, addressing the core management processes within a specific higher education establishment. The discussed model offers a systematic and organized system for evaluating the significance of managerial decisions concerning accreditation procedures. The model utilizes contemporary scientific methods in quality management, combining diverse conceptual methodologies that provide opportunities for further research and enrichment in the future.*

Keywords: *accreditation, analysis, higher education, management, model*

Assoc. Prof. Katia Rasheva-Yordanova, PhD

University of Library Studies and Information Technologies

E-mail: k.rasheva@unibit.bg

Victoria Spasova, PhD candidate

University of Library Studies and Information Technologies

E-mail: v.spasova@unibit.bg

Penka Pergelova, PhD candidate

University of Library Studies and Information Technologies

E-mail: p.pergelova@unibit.bg